

HUMANİTAR ELMLƏR BÖLMƏSİ

UOT 81:37.016

ALİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ İNGİLİS DİLİNİN XÜSUSİ MƏQSƏDLƏRLƏ ÖYRƏDİLMƏSİ METODİKASI

Zenfira Mirsəfər qızı Əzizova
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Mingəçevir Dövlət Universiteti

Xədicə Möhsüm qızı Əliyeva
Mingəçevir Dövlət Universiteti

Xülasə

Məqalədə ali məktəblərdə ingilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsi metodikasından bəhs edilir. Hamıya məlumdur ki, bu gün ingilis dili dünyada xüsusi məqsədlərlə tədris edilərkən də kommunikativ məqsədlərlə öyrədilməlidir. Adekvat olaraq, bütün bacarıq və istifadə olunmuş metodlar tələbələrin kommunikativ səriştəliliyinin artmasına xidmət etməli və bu prosesə inteqrasiya olunmalıdır. Təhlillər zamanı əsas diqqət ədəbiyyatdan əldə edilmiş faktlara yönəldilmişdir. Qeyd edilir ki, bu, dili daha aydın başa düşməyə imkan verir. Bu faktlardan istifadə etdikdə dildən daha səriştəli istifadə edirik. İngilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsi prosesi kommunikativ-funksional yanaşmaya əsaslanmalıdır. Bütün proses məqsədyönlü və sistemativ olmalıdır. Bu prosesin tam şəkildə səmərəliliyini dəstəkləyər. Bu anlayış meydana gələndən bəri bir çox tədqiqatçıların diqqətini cəlb etmiş və yeni tədqiqatlar meydana gəlmişdir. Tədris edilən xarici dildə eləcə də, xüsusi məqsədlərlə ingilis dilinin tədrisində əsas məqsəd nitq vərdişlərinin aşılmasında tələbələrin danışıq fəaliyyətini təmin edən kommunikativ situasiyaların yaradılmasıdır. Dialoji nitq vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi prosesi onların yaş və fərdi xüsusiyyətləri, eləcə də onların ilkin baza olaraq, linqvistik bilikləri və vərdişlərin inkişaf səviyyəsini nəzərə almaqla həyata keçirilməlidir. Tələbələrin öyrənilən dildə verbal fəallığını artırmağın və motivasiyaetmənin ən yaxşı yolu kommunikativ situasiyalar yaratmaqdır. Onların nitq vərdişləri yaş, fərdi xüsusiyyətləri, eləcə də əvvəllər əldə edilmiş bilikləri nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir.

Açar sözlər: səriştə, dil, nitq, kontekst, ünsiyyət, söz, bacarıq, yanaşma, material, müəllim, fəaliyyət, strategiya, kurs, tələbə, məna, ingilis dili, oxu, məlumat, tədris

Giriş

Bu gün qloballaşan dünyada ingilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsi müxtəlif sahələr üçün vacib şərtə çevrilmişdir.

İngilis dilinin xüsusi məqsədlərlə tədrisi nəzərdə tutulmuş xüsusi məqsədə yönəldilmiş tədris fəaliyyətidir. Burada müəllimin real məqsədləri sırasına sillabusun düzgün tərtibi daxildir. Adətən, ingilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsi kontekstində müəllimlər üçün dilöyrənənlərin linqvistik və kommunikativ ehtiyaclarının ödənilməsi üçün xüsusi kontekst lazım gəlir. Onların özlərinin xüsusi nəzərdə tutulmuş materialları olmalıdır. Onlar materialları müxtəlif mənbələrdən toplayırlar, sistemləşdirirlər. Amma bu sahədə çalışan müəllimlərin işləri bununla bitmir. Burada digər mütəxəssislərlə xüsusi şəkildə genişləndirilmiş əməkdaşlıq vacibdir. Fənn mütəxəssisinin sözügedən sahənin müəllimlərinə tədris materiallarının mənimsənilməsində öz köməkliliyini göstərməsi məqsəduyğundur. Tam əməkdaşlıq fonunda fənn müəllimi və bu sahədə çalışan müəllim auditoriyada birlikdə tədrisi həyata keçirirlər. Bu “team teaching” (komanda tədrisi) kimi qiymətləndirilir. Bu cür əməkdaşlıq vacib hesab edilir.

Tədrisin həyata keçirildiyi təlim kontekstləri üçün nəzərdə tutulmuş layihələr tələbələrə tədris edilən dildə strategiyaları aşılamaqla onlarda ingilis dilində ixtisas yönümlü vərdişlərin inkişaf etdirilməsini müəyyən dərəcədə təmin edir. Tələbələrə dil və nitq bacarıqlarının formalaşdırılmasına yönəldilmiş yanaşmanın əsasında duran ideya mənanın dərk edilməsini təmin edən əsaslandırma və şərh etmə prosesləridir. Bu da onu deməyə əsas verir ki, dil öyrənmələrin diqqəti dilin üst sətində olan linqvistik formalarına deyil, həmin formaların adekvat şəkildə dərk edilməsini mümkün şərh etmə strategiyaları vasitəsilə tələbələrə aşılamaq istiqamətinə yönəldilməlidir. Şərh edilən mətnin növünün müəyyənləşdirilməsi, yeni sözlərin mənalarnın kontekst vasitəsilə müəyyənləşdirilməsi, ana dili və öyrənilən dildə oxşar olan sözlərin vasitəsilə onların mənalarnın başa düşülməsi şərh etmə strategiyaları siyahısına daxil edilə bilər. Burada üslubi təhlilin aparılması nəzərdə tutulmur.

Tədqiqatçıların fikrincə, akademik hesab edilən dil strukturları ixtisas yönümlü deyil, universal xarakter daşıyır.

Xüsusi məqsədlərlə öyrədilən ingilis dilinin tədrisi prosesinin məqsədi

Qeyd olunduğu kimi, təlim materiallarının seçilməsinə gəldikdə, bu sahədə istifadə edilən materiallar əsasən tələbələrə oxu və eşidib-anlama strategiyalarının aşılmasına yönəldilir. İngilis dilinin xüsusi məqsədlərlə tədrisi prosesində istifadə edilən çalışma və tapşırıqların yerinə yetirilməsində əsas məqsəd yazılı və şifahi mətnləri şərh etmək, yeni leksik vahidlərin kontekstual mənalarnı başa düşmək, mətnə olan əsas ideyanı, mətnin mənasını adekvat şəkildə qavramaq və digər bacarıqları tələbələrə aşılamaqdır. Koqnitiv təlim nəzəriyyəsinə əsaslanan ingilis dilinin xüsusi məqsədlərlə tədrisi sistemi çərçivəsində dili öyrənmə tələbələrə tədris edilən xarici dildə tənqidi tərəkürün inkişaf etdirilməsi, onlara müşahidə etmə və şərh etmə qabiliyyətlərinin aşılamaq əsas məqsədlərdən biri kimi irəli sürülür.

İngilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsi sahəsində çalışan müəllimə ehtiyac təhlilləri (need analysis), kurs dizaynı (course designing) və material seçimi (material selection) lazımdır. Bu cür fəaliyyətlər silsiləsi EAP kontekstində daha çox lazımdır. Qiymətləndirici kimi müəllimlər təkə tələbələrin linqvistik bilik və bacarıqlarını deyil, öz tərtib etdiyi material və kursu qiymətləndirməlidir. Ümumiyyətlə, sözügedən tədrisin yayılması ingilis dilinə geniş təsirlə səciyyəlidir.

Onu da qeyd edək ki, bu sahənin tədrisinə qədər xüsusi kurslar təşkil edilməlidir. Bunlar “pre-service”, “in-service” və “refresher” kurslar kimi adlandırılır. Bu kurslar sözü gedən sahə üzrə müəllimlərin hazırlanmasında məhsuldar hesab olunur.

Qeyd edək ki, bu tədris sferasında çoxlu kontekst və kurslar mövcuddur. Lakin bunların hamısını müəllimlərin bilməsi mümkün deyildir. Burada “wide-angle” və “narrow-angle” istiqamətləri məqsəduyğun hesab edilir. Adətən, yeni başlayanlar ingilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsi sahəsində spesifik situasiyalardan xəbərdar olmalıdırlar. Bəzən bu spesifik situasiyaları bilmədikləri üçün tədrisdə seçim edə bilmirlər. Məhz buna görə də “wide-angles” adlı kurslara daha çox geniş və əhatəli məsələlər daxil edilir [6, s.234].

Ali təhsil müəssisələrində İngilis dilini xüsusi məqsədlərlə tədris edən səriştəli müəllimlərin keyfiyyət və vəzifələri

İngilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsi sahəsində müəllimlərin rastlaşacaqları yanaşma ilə bağlı, linqvistik, metodoloji və təşkilati problemlər mövcuddur. Bu sahənin tədrisi EGP tədrisindən daha tələbəyönümlü hesab edilir. İngilis dilinin xüsusi məqsədlərlə tədris edildiyi auditoriyalarda EGP tələbələrindən daha yaşlı tələbələrə rast gəlinir. Burada səriştəli müəllimlərin keyfiyyətlərinə aşağıdakılar daxildir:

1. Səriştəli müəllimlərin bütün tələbələrindən böyük gözləntiləri olur.
2. Səriştəli müəllimlərin aydın, müəyyənləşdirilmiş məqsədləri olur.
3. Onlar öz auditoriyalarına vaxtından tez gəlir, dərslər deməyə hazırlıqlı olurlar.
4. Dərsləri aydın, düzgün qurulmuş şəkildə təqdim edirlər.
5. Onların dərslər dediyi auditoriyalarda gərginlik minimum səviyyədə olur.

Təcrübəli müəllimlər tələbələrə faktlara müxtəlif prizmadan yanaşmağı öyrədirlər. Onlar “why” tipli suallardan daha çox istifadə etməklə dərsləri canlı edirlər. Tələbələrə sıx əlaqə yaradırlar. Eyni zamanda valideynlərlə mütəmadi əlaqə saxlayırlar.

Müəllimin vəzifəsinə isə aşağıdakılar daxildir:

- 1) controller;
- 2) roll-register;
- 3) monitor;
- 4) evidence-gatherer;
- 5) prompter;
- 6) editor;
- 7) organizer;
- 8) task-settler.

Müəllim tədris vasitəsi (aid) kimi aşağıdakılardan üç formada tədris zamanı istifadə edə bilər:

1. Mimikalar.
2. Üz ifadələri.
3. Müəyyən hərəkətlər.

İşgüzar ingilis dilində yazı və onun mahiyyəti

İşgüzar ingilis dili xüsusi məqsədlərlə ingilis dilinin bir hissəsi olub, beynəlmiləl ingilis dilinin variantıdır. Əksər qeyri-dil daşıyıcıları ingilis dilli ölkələrlə işgüzar münasibətlər qurmaq məqsədilə bu dili öyrənirlər.

Bundan əlavə, ingilisdilli ölkələrdən kənar “lingua – franca” kimi də öyrənilir.

İşgüzar dairələrdəki bütün ünsiyyət formaları qeyri-dil daşıyıcıları arasında baş verir. Bu zaman əksər hallarda qrammatika nəzərə alınmır. İşçilərin gərgin situasiyalarda əsas məqsədləri imkan daxilində daha tez razılığa gəlməkdir.

Bəs işgüzar ingilis dili nədir?

İşgüzar ingilis dili ingilis dilinin bir növü olub, biznes kontekstində, məsələn, beynəlxalq ticarət, kommersiya, sığorta, bank və s. şirkət məsələlərində istifadə olunur. Bu aydın nitq, xüsusi lüğət, qrammatik quruluş tələb edən prosesdir.

Xüsusi məqsədlərlə nəzərdə tutulmuş yazılarda aydınlıq vacib şərtidir. Bu zaman kontekstlər üçün ingilis dili istifadə edilərkən nitq aydın olmalı, interpretasiyaya ehtiyac olmamalıdır. Əgər siz işgüzar söhbətlərdə, yazı və danışıqlarınızda aydın ifadə tərzinə malik deyilsinizsə, onda siz vaxt və pul itirirsiniz. Əlbəttə, bu, ədəbiyyatdan fərqlənir. Çünki ədəbiyyatda çox şey oxucunun interpretasiyası üçün nəzərdə tutulur. Yaxşı yazı zövqverici prosesdir. Bu sahədə “instructional solutions” adlanan qurum “online” işgüzar ingilis dili yazı kursları təklif edir ki, bu da qeyri-dil daşıyıcılarına bu növ yazı bacarığına malik olmaqda kömək edəcəkdir.

Yaxşı yazı birbaşa və hədəfə istiqamətlənməlidir.

Bu zaman aşağıdakılar inkar edilməlidir:

1. Klişe (clishes) – çox tez-tez deyilən şeylər öz dəyərini itirir. Məsələn, One mans trash is another mans treasure.
2. Atalar sözləri (proverbs) – məsələn, the early birds gets the worm. İdiomlar (idioms) – mədəniyyətə əsaslanan ifadələr. Məsələn, He hit the home with that project.
3. Frazoloji fellər (phrasal verbs). Məsələn, “blow up” əvəzinə siz yalnız bir sözdən ibarət fel işlədə bilərsiniz. Məsələn, “explode”.
4. Uzun tələffüz edilən fellər. Məsələn, “utilize” əvəzinə “use” daha məqsədəuyğun hesab olunur.

Beləliklə, yaxşı yazılmış kommunikativ yazı qısa, birbaşa cümlə və ifadələrdən ibarət olur. Başqa sözlə, bacardıqca fikirləri qısaca ifadə edilməlidir.

Sadə, amma effektiv qrammatika (simple, yet effective grammar) arzuolunandır.

Mükəmməl qrammatik bacarıqlara malik olmaq lazımdır. İngilis dilində sadə zamanlardan (sadə, keçmiş, gələcək) və eyni zamanda indiki bitmiş zamandan istifadə etmək faydalıdır. “First” və “then” sözləri fəaliyyətin sıralanmasını bildirir.

Geniş mənada xüsusi məqsədlərlə ingilis dilinə aid kitablar, materiallar, mətnlər, ailə, dostlar və s. mətnlərdən fərqli olaraq, qlobal biznes mədəniyyətləri, gündəlik rejimlər və s. haqqında olmalıdır.

Bu gün dünyada xüsusi məqsədlərlə ingilis dilinin tədrisinə böyük tələbat vardır. Xüsusi məqsədlərlə ingilis dilini öyrənmək istəyənlər bu gün təkcə dörd vərdişin istifadəsini deyil, tərəfdaşları ilə beynəlxalq arenada ünsiyyətə girməyin səmərəli yollarını mənimsəmək istəyirlər.

Adətən, dünya təcrübəsində ingilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsi formatında ingilis dili dərsləri 7-9 am. və 7-9 pm.-dən başlanır. Lakin şirkətdaxili kurslarda (in-company courses) vaxt sifarişçilər tərəfindən müəyyənləşdirilir.

Xüsusi məqsədlərlə ingilis dilini axşamlar ”online” şəklində internet vasitəsilə də öyrənənlər vardır. Bu zaman bəzi suallar meydana çıxır:

1. Tədris edilən yer harada yerləşir?
2. Hansı resurslardan istifadə ediləcəkdir?
3. Yaşadığınız evdən nə qədər uzaqdadır?
4. Əlavə nəqliyyata nə qədər vaxt lazımdır?

Yazı zamanı ehtiyac duyulan bəzi kriteriyalar

Qeyd edək ki, ümumi ingilis dilindən (General English) işgüzar ingilis dilinin metodologiyası bir qədər fərqlənir. Məsələn, burada qrup və cütlərlə iş əvəzinə rollu oyunlar, simulyasiya, çalışmaları, situativ dialoqlar daha faydalıdır.

Yazı bir ömür boyu vacib sayılan bacarıqdır. Bu zaman materiallar elə seçilməlidir ki, tədris üçün xüsusi əhəmiyyətə malik olsun.

Beləliklə, yazı cavabdır. Biz yazırıq, çünki nəyə cavab reaksiyası veririk. Yazı xüsusi kontekstlər üçün vacib sayılan prosesdir. Biz yazırıq, çünki bunu istəyirik və ehtiyac duyuruq. Yazı yazıçıdan oxucunun gözləntilərini nəzərə almağı tələb edir. Yazı seçim etməyi tələb edir. Biz tələbələrə idəyanı seçərkən kömək etməliyik [5, s.219-244].

Buraya aşağıdakılar daxildir:

1. Beyin həmləsi (brainstorming). Bəzi tələbələrin düşüncəsi təşkil olunmamış vəziyyətdədir. Biz onlara daha dərin düşünmək üçün şərait və imkanlar yaratmalıyıq.

2. Free-writing

Bu zaman saat, yəni vaxt vacib sayılır.

Bundan başqa, mövzu, ideya, sual seçmək də şərtidir. Bütün bunlar spesifik detallar hesab olunur. Bu zaman 7-10 dəq dayanmadan mövzuya fokuslanmaq lazımdır. Qrammatika, punktuasiya və s. çox fikir vermək məqsədəuyğun deyil. Əsas məsələ mövzunu əhatə etməkdir. Baxmayaraq, bunu bir qədər səliqəsiz proses hesab edirlər.

3. Clustering/webbing.

Bu zaman sürət və keyfiyyət vacib sayılır. Söz və ifadələrdən istifadə edərkən saymaq deyil, səhifəyə köçürmək lazımdır.

4. Listing.

Mövzu ilə əlaqədar bütün ideyaları siyahıya almaq vacibdir.

5. Cubing.

Bu texnika yazan şəxsə mövzuya altı müxtəlif nöqtəyi-nəzərdən yanaşmağı tələb edir. Eyni zamanda bu onlara kömək edir. (Kubun altı tərəfini təsvir et). Mövzunu müəyyənləşdir.

Məsələn,

- 1) Təsvir et!
- 2) Müqayisə et!
- 3) Bildiyin bir şeylə assosiasiya et!

- 4) Razılaş və ya inkar et!
- 5) Bu altı nöqteyi-nəzərdən mövzunda bəhs et!
6. Journalistic questions.

Həqiqətdən əgər işçiləri motivasiya etmək istəyirsənsə, doğrudan da motivasiya olunduqlarını görmək mümkün olur.

İşçiləri motivə etmənin bir neçə yolları vardır ki, onlar aşağıdakılardır:

1. Elə iş yeri yaradılmalıdır ki, işçilər motivasiya oluna bilsin.
2. Əsas məsələ motivasiyanın təmin olunmasıdır.
3. Təbəssüm və yumor hissi də bu işdə vacib şərtidir.
4. İşçilərin etibarını və inamını qazanmaq lazımdır.
5. İşçilərə hörmət nümayiş etdirmək vacibdir.
6. Qarışlılığı, analşılmazlığı aradan götürmək əsas sayılır.
7. İşçilərin daxili dünyasını, şəxsiyyətini tanımaqda maraqlı olmaq lazımdır.

Beləliklə, ingilis dilinin xüsusi məqsədlərlə tədrisində bəzi əsas kriteriyalar nəzərə alınmalıdır.

İngilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsində oxu bacarığının mənimsədimləsinin yolları

Xüsusi məqsədlərlə ingilis dilinin tədrisində oxu bacarığının da aşılması özünəməxsus prosedurlarla həyata keçirilir. Bu zaman bəzi məsələlər nəzərə alınmalıdır.

Bunlar aşağıdakılardır:

1. KWL-Know-Want to know-Learnt.

Burada oxucu informativ mətnə və ya başlığa göz gəzdirir, nəyi bildiyini və ya bilmək istədiyini müəyyənləşdirir.

Oxu prosesindən sonra hansı yeni məlumatı əldə etdiyinin qeydlərini aparır. Bu kiçik, sadə və asan prosedur olub, asanlıqla həyata keçirilə bilər.

2. SQ3R-Survey, Question, Read, Recall, Review

“Survey” başlıqların, əsas hissələrin, daha dəqiq desək, illustrativ verilənlərin, mətnin əsas məqamlarının cəld və çevik nəzərdən keçirilməsi kimi başa düşülür.

“Survey” sualdan əvvəl, bəzən də birlikdə gəlir. Burada mətn oxunarkən oxucunu hansı suallar maraqlandırdığı araşdırılır. Daha sonra oxu gəlir. Bu zaman tələbə mətni daha diqqətlə oxuyur, nəticələr çıxarır, rəy və mülahizələrini irəli sürür, yoldaşları ilə bölüşür.

Onu da qeyd edək ki, bütün bunlar onları maraqlandıran əvvəlki sualların ətrafında baş verir.

Beləliklə, kommunikativ səriştənin inkişafını dəstəkləyən real situasiya yaranır.

“Recall” hissəsində isə daha çox əvvəlki məsələlərin yadda saxlanıb saxlanmadığı araşdırılır.

Nəhayət, “Review” hissəsində oxucu mətni yenidən oxuyur və xülasələşdirir.

Tələbələrə belə məsələlərin müzakirəsini ehtiva edən çalışmalar, kommunikativ-situativ xarakter daşıyan tapşırıqlar verilməli, oxunulmalı və dinlənilməli mətnlər əsasında şəxsi fikirlərin yazılı formada ifadə edilməsi kimi fəaliyyət növləri eksperimentə cəlb olunmalıdır [4, s.234-345].

Tədris planına görə öyrənilmiş mövzuların tələbələrə bir daha çatdırılmasında əsas məqsəd isə burada motivasiyanın səviyyəsini müəyyənləşdirməkdir.

Tələbələrdən mətnlərin başlıca ideyası, müzakirə mövzusu haqqında münasibət bildirmək, müzakirə edilənlərlə bağlı öz şəxsi fikirlərini yazılı formada izah etmək tələb olunmalı, bu istiqamətdə motivasiya izlənilməlidir [7, s.33].

Tələbələrə səssiz oxu, video, audio sistemləri vasitəsilə yeni mətnlərin, hekayə və dialoqların ötürülməsi, bunların əsasında leksik vahidlərdən düzgün istifadə edərək, danışıq zamanı yaranan səhvləri aradan qaldırmaqda motivasiyanın olmasının vacibliyi qeyd edilməlidir. Yuxarı kursa adladıqca tələbələrdə daha artıq motivasiyanın yaranması, öz fikirlərini bildirmək bacarıqlarının artmasını və mürəkkəbləşməsini başlıca səbəb kimi göstərə bilərik. Ancaq bir məsələ – demotivasiyanın baş verməməsi nəzarətdə saxlanılmalıdır.

Bu zaman motivasiyanı artırmaq üçün İKT vasitəsilə “Five – e-Lesson Plan” əsasında dərsləri

həyata keçirmək mümkündür.

Bunlar aşağıdakılardır:

1. Həvəsləndirmə.
2. Biliyi genişləndirmə.
3. İzah etmə.
4. Əməkdaşlıq.
5. Qiymətləndirmə.

Birinci mərhələdə diöyrənənlər dərəcə həvəsləndirilirlər. İkinci mərhələdə video təqdimatlar vasitəsilə əsas termin və anlayışlar müəllim tərəfindən izah olunur. Üçüncüdə isə dil öyrənənlər əməkdaşlıq şəraitində qruplarda birlikdə çalışırlar. Belə ki, oyunlar, iş vərəqələri və digər istiqamətverici fəaliyyətlərə cəlb edilməklə motivə olunurlar. Dördüncü mərhələdə artıq sərbəst şəkildə fəaliyyət göstəririlər.

Axırıncı mərhələ qiymətləndirmə mərhələsidir.

Qeyd edək ki, hər “Five – e-Lesson Plan” qiymətləndirmə ilə bitir.

Sözü gedən sahə ilə bağlı NEA (National Educational Association) İKT ilə bağlı tələbələri motivə etmək üçün aşağıdakı təlimatları qeyd edir:

1. Dilöyrənənlərə söz ver.
2. Onlara seçim ver.
3. Tapşırıqları əyləncəli et.
4. Tapşırıqları real və ya autentik et.
5. Tapşırıqları relevant et.
6. Bu günün ən son texnoloji vasitələrindən istifadə etməyə çalış.

İKT əsaslı tapşırıqlarda müəllimlərin vaxtının məsafə planlarının həyata keçirilməsinə uyğunlaşdırılması

Bunlar aşağıdakılardır:

1. Müəllimin tapşırıq verməsi və dilöyrənənlərin öyrənməsinin vaxt baxımından ümumi həcmi.
2. Müəllimin tapşırıq vaxtı.
3. Tələbələrin tapşırıq üzərində çalışması.
4. Akademik öyrənmə saati.

Bundan əlavə, aşağıdakı məqamlar da nəzərə alınmalıdır:

1. Dilöyrənənlərə prosesi anlat.
2. Dilöyrənənləri yaxından tanı.
3. Onlara müvafiq təminatları dərindən başa sal.
4. Onlar müəllimin göstərdiyi qayğıyı yaxından hiss etsinlər.
5. Onlara eyni münasibət bəslə.
6. Həyəcan və sarkazmdan istifadə etmə.
7. İKT əsaslı fəaliyyətlərə vaxtında başla.
8. Dilöyrənənləri işlərinə görə mükafatlandır.
9. Müvafiq standartları müəyyənləşdir.
10. Qaydaları mürəkkəbləşdirmə.
11. Qiymətləndirməni tez həyata keçir.
12. Çevik ol.
13. Tələbələrlə mübahisə etmə.
14. Səsini lazımı tempdə saxla.

Belə olan halda müəllim əmin olur ki, dilöyrənənlər məzmunu və ya hər hansı bacarığı mənimsəmişdir.

Nəticə

1. İngilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsi kontekstində müəllimlər üçün dilöyrənənlərin linqvistik və kommunikativ ehtiyaclarının ödənilməsi üçün xüsusi kontekst lazım gəlir. Onların

özlərinin xüsusi nəzərdə tutulmuş materialları olmalıdır. Onlar materialları müxtəlif mənbələrdən toplayır, sistemləşdirir. Burada digər mütəxəssislərlə xüsusi genişləndirilmiş əməkdaşlıq vacibdir.

2. Fənn mütəxəssisinin ingilis dilinin xüsusi məqsədlərlə tədrisi sahəsinin müəlliminə tədris materiallarının mənimsənilməsində öz köməkliyini göstərməsi məqsədəuyğundur.

3. İngilis dilinin xüsusi məqsədlərlə tədrisi EGP tədrisindən daha tələbəyönümlü hesab edilir.

4. Tələbələrə öz materiallarını özləri seçmək şansı da verilir. Bu seçim azadlığı onların yaradıcılıq imkanlarını və motivasiyasını artırma bilər.

6. İngilis dilini xüsusi məqsədlərlə tədris edən müəllim dizayner, təşkilatçı, fasilitator, tədqiqatçı və s. ola bilər.

7. Hər hansı dilin tədrisinin uğurlu nəticəsi onun təcrübə baxımından aşılana bilməsi ilə bağlıdır. Belə ki, “online” şəkildə istifadə internetin bizə bu praktikaya bilavasitə köməyi sayəsindədir.

8. Online proqramlar ingilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsi sahəsində şifahi nitqin formalaşdırılması prosesini gücləndirir.

9. Ali təhsil müəssisələrinin tələbələri üçün motivasiyaedici çalışmalar tərtib edilərkən təqdim olunan materialların qavranmasında ortaya çıxan maneələr, yol verilən səhvlərin xarakteri və s. məsələlər, ümumən xarici dilin tədrisi vəziyyəti daim nəzərdə saxlanılmalıdır.

10. Tədrisin real şəraiti, danışq fəaliyyətinin növləri üzrə tələbələrdə müvafiq bilik və bacarıqların yaradılması və inkişaf etdirilməsi ilə əlaqəli psixoloji qanunauyğunluqları, danışq zamanı leksik vahidlərdən istifadə olunması, eləcə də kommunikativ-situativ nitqin formalaşdırılması məsələlərinə diqqət yetirilməlidir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. // “Təhsil” jurnalı, 2013, №10, s.4-16
2. Təhsilin Modernləşdirilməsinin Elmi-Nəzəri Problemləri. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Problemləri İnstitutu. Bakı: Mürtəcim, 2015, 450 s.
3. Müasir Təhsilə İnnovativ Yanaşmalar. Bakı: ARTPI, 2016, 250 s.
4. Alderson J.C. and Waters A. A course in testing and evaluation for ESP teachers // Lancaster Practical Papers in English Language Education, 1983, vol.5, Pergamon, pp.234-345
5. Belmechri F., Hummel K. Orientations and Motivation in the Acquisition of English as a Second Language Among High School Students in Quebec City // Language Learning, vol.48, Issue 2, 2013, pp.219-244
6. Diane Larsen-Freeman and Anderson. M. Techniques & Principles in Language Teaching. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2011, 316 p.
7. Jack C. Richards. Curriculum approaches in language teaching: Forward, central, and backward design. RELC Journal, 44 (1), 2013, pp.5-33

Azizova Z. M.

*Doctor of Philosophy in Pedagogy, Associate Professor
Mingachevir State University*

Aliyeva Kh. M.

Mingachevir State University

The methodology of teaching English for specific purposes at high schools

Abstract

The article deals with the problem of working out effective ways of methodology of teaching English for specific purposes at high schools. It is obvious that today any language, especially the global language should be taught for communicative purposes. Adequately, teaching all the skills and used methods, should be integrated into the process of developing language learning students communicative competence. While

analyzing great attention was given to the facts take from the literature. It is noted that this gives us more power to understand the process clearly. At that time, we use the language more competently. English teaching process should be based on the communicative-functional methods to teaching languages. The teaching process should be purposeful and systematic. This process will be more interesting and effective. Since its emergence this notion caught the attention and new researches appeared. The best way of teaching adequate skills in the target language is to create communicative situations motivating students' verbal activity. The process of developing students' speech skills should be based on taking into account their age and individual characteristics as well as their basic linguistic knowledge and skills.

Keywords: *competence, language, speech, context, communication, word, ability, approach, material, teacher, activity, strategy, course, student, meaning, English, reading, information, teaching.*

Азизова З. М.

*доктор философии по педагогике, доцент
Мингячевирский государственный университет*

Алиева Х. М.

Мингячевирский государственный университет

Методика преподавания английского языка для специальных целей в высших школах

Резюме

В статье рассматривается проблема разработки эффективных методов преподавания английского языка для специальных целей в вузах. Очевидно, что сегодня любой язык, особенно глобальный, нужно преподавать в коммуникативных целях. Адекватно обучение всем навыкам и применяемым методам должно быть интегрировано в процесс развития коммуникативной компетенции студентов, изучающих язык. При анализе большое внимание уделено фактам, взятым из литературы. Следует отметить, что это дает большие возможности для четкого понимания процесса. В то время язык используется более грамотно. Процесс обучения английскому языку должен основываться на коммуникативно-функциональных методах обучения языкам. Учебный процесс должен быть целенаправленным и систематическим. Тогда процесс будет интереснее и эффективнее. С момента своего появления это понятие привлекло внимание и появились новые исследования. Лучший способ обучения адекватным навыкам владения изучаемым языком – создание коммуникативных ситуаций, мотивирующих речевую активность студентов. В процессе развития речевых навыков студентов следует учитывать их возраст и индивидуальные особенностей, а также их основные языковые знания и навыки.

Ключевые слова: *компетенция, язык, речь, контекст, коммуникация, слово, умение, подход, материал, преподаватель, активность, стратегия, курс, студент, значение, английский язык, чтение, информация, обучение.*